

РОЗВИТОК СФЕРИ ПОСЛУГ: ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА СТРАТЕГІЧНІ ЗАХОДИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

DEVELOPMENT OF THE SERVICE SECTOR: STATE POLICY AND STRATEGIC MEASURES TO INCREASE THE COMPETITIVENESS OF THE UKRAINIAN ECONOMY

Стаття присвячена обґрунтуванню основних стратегічних напрямків та заходів державної політики розвитку сфери послуг України для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Проаналізовано динаміку структури ВВП України та структуру зайнятого населення за видами економічної діяльності, встановлено значення сфери послуг у формуванні українського ВВП та забезпеченні зайнятості. Визначено, що сервісний сектор позитивно впливає на конкурентоспроможність економіки України за рахунок створення робочих місць, забезпечення валютних надходжень, зменшення залежності від традиційних секторів економіки та диверсифікації, покращення інвестиційної привабливості країни, а також підвищення продуктивності в промисловому та агропромисловому секторах економіки за рахунок надання їм таких допоміжних послуг як транспортування, фінанси, маркетинг, зв'язок тощо. Враховуючи роль сфери послуг в забезпеченні економічного зростання української економіки, запропоновано розробити комплексну стратегію розвитку сектору обслуговування, основні напрямки якої повинні бути спрямовані на: поліпшення бізнес-середовища; заохочення прямих іноземних інвестицій в сферу послуг; забезпечення сектору обслуговування кваліфікованими кадрами; сприяння підприємництву та інноваціям; оновлення та покращення інфраструктури; вдосконалення галузевої політики в сфері послуг; покращення доступу до українських ринків послуг та сприяння міжнародній торгівлі; посилення захисту споживачів та підвищення стандартів якості в секторі, заохочення регіонального розвитку сервісних галузей.

Ключові слова: сфера послуг, конкурентоспроможність, національна економіка, державна політика, економічна політика, стратегія розвитку.

The article is focused on the justification of the main strategic directions and measures of the state policy of the Ukraine's service sector development to ensure the competitiveness of the national economy. The dynamics of the structure of Ukraine's GDP and the structure of the employed population by types of economic activity were analysed, the importance of the service sector in the formation of Ukraine's GDP and ensuring employment was established. It was determined that the service sector has a positive effect on the competitiveness of the Ukrainian economy by creating jobs, ensuring foreign exchange earnings, reducing dependence on traditional sectors of the economy and economic diversification, improving the investment attractiveness of the country, as well as increasing productivity in the industrial and agricultural sectors of the economy by providing those with supporting services such as transportation, finance, marketing, communication, etc. It has been established that the potential of Ukraine's service sector at the current stage of its economic development is not being used to its full extent, in particular due to the lack of a clearly formulated strategy for ensuring the growth of the service sector, an unfavourable investment climate, lack of transparency in doing business and corruption. Taking into consideration the role of the service sector in ensuring the economic growth of the Ukrainian economy, it is proposed to develop a comprehensive strategy for the development of the service sector, the main directions of which should be aimed at: improving Ukraine's business environment; encouraging foreign direct investment in the service sector; providing the service sector with qualified personnel; promotion of entrepreneurship and innovation activity; renovation and improvement of infrastructure; improvement of industry policy in service sector; improving access to Ukrainian service markets and promoting international trade; strengthening consumer protection and raising quality standards in the sector, encouraging regional development of service industries. The implementation of the proposed strategic measures allows to ensure the growth of Ukrainian service sector and increase the competitiveness of Ukraine's economy.

Key words: service sector, competitiveness, national economy, state policy, economic policy, development strategy.

УДК 338.46:338.22.01

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.7-1>

Горник В.Г.¹

д.н.держ.упр., доцент,
Таврійський національний університет
імені В.І. Вернадського

Норник Volodymyr

V.I. Vernadsky Taurida National University

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та постіндустріального суспільства сфера послуг перетворюється на ключову рушійну силу економічного розвитку багатьох країн, роблячи значний внесок у зростання ВВП, створення робочих місць і забезпечуючи надходження іноземної валюти. Використання потенціалу сфери послуг має вирішальне значення для підвищення економічної конкурентоспроможності в сучасній економіці, заснованій на знаннях. Україна не є виключенням: економічний розвиток нашої країни

дедалі більше ґрунтується на результативності та ефективності сервісного сектору. В Україні функціонує значна кількість досить розвинутих галузей сфери послуг, завдяки чому наша країна має потенціал для максимізації переваг цього сектора і, як наслідок, забезпечення зростання національної економіки. В зв'язку з цим, розуміння ролі сфери послуг і формулювання ефективних політики та стратегії її розвитку є обов'язковою умовою для забезпечення ефективного виконання наявного в сервісному секторі України

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9723-3956>

потенціалу і підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню стану, проблем та перспектив розвитку сфери послуг України присвячені публікації таких науковців: Пугачевська К.Й., Танасієнко Н.П., Гензера О.О., Стадник В., Йохна В., Красовський О., Наскальний С., Кучин С.П., Сарматичка Н.В., Швець Л.В., Редько Н.О., Дудка Т.В., Кучеренко С.Ю., Леваєва Л.Ю., Припутя Н.В., Клювак О.В., Кусакова Ю.О., Саміло А.С. та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак в існуючих публікаціях здебільшого пропонуються перспективні напрямки розвитку окремих секторів сфери послуг, в той час як питання формування цілісної стратегії розвитку сервісного сектору України в цілому як перспективного напрямку підвищення конкурентоспроможності національної економіки не достатньо висвітлено в науковій літературі.

Формулювання цілей статті.

Мета статті – на основі аналізу стану розвитку сфери послуг України, виділити основні напрямки впливу сервісного сектору на формування конкурентних позицій національної економіки та запропонувати основні стратегічні напрямки державної політики щодо розвитку сфери послуг в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сфера послуг є значною частиною економіки України (рис. 1). В секторі обслуговування створюється 53-62% ВВП України і його частка в структурі поступово зростає. За останні 5 років додана вартість, вироблена в сфері послуг зросла на 68,55%.

Навіть в 2022 році, в умовах військових дій, коли відбувалось скорочення промислового та агропромислового виробництва, сектор обслуговування продовжив демонструвати збільшення (ріст склав 7,98% порівняно з минулим роком). Зростання в 2022 році було зумовлено збільшенням більше ніж в 3 рази обсягів виробництва послуг державного управління, оборони та обов'язкового соціального страхування [1]. Іншою причиною збереження тенденції до росту вироблених послуг в воєнний час є значний рівень зв'язку сфери послуг практично з всіма видами діяльності, причому послуги надають не тільки традиційно сервісні, але й промислові підприємства, які здійснюють гарантійне і післягарантійне обслуговування виробленого продукту, транспортні послуги, інформаційну підтримку та інше [2, с. 53].

В секторі послуг зайнята значна частина працездатного населення країни (табл. 1). Від 60 до 65% зайнятих осіб у віці 15-70 років працевлаштовані в підприємствах, що здійснюють діяльність пов'язану з послугами. Однак, загальна кількість зайнятих в сфері послуг працівників в останні роки демонструвала скорочення: порівняно з 2018 роком вона скоротилась на 3,78% у 2021 році. В секторі обслуговування в 2021 році було зайнято в 3,8 рази більше населення ніж в сільському господарстві та в 4,43 рази більше ніж в промисловому секторі України. Найбільше осіб було зайнято в секторі торгівлі та ремонту автотранспортних засобів (22–24%), сфері освіти (7–9%), транспортному секторі (більше 6%), сфері охорони здоров'я (близько 6%) та секторі

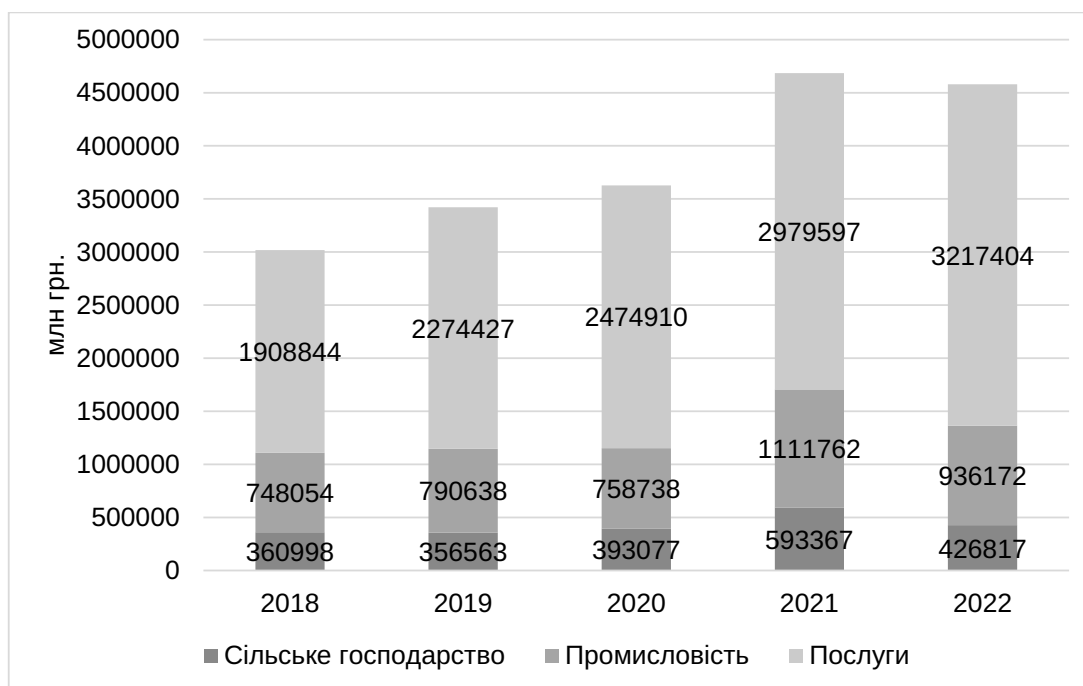

Рис. 1. Динаміка структури ВВП України в 2018–2022 роках

Джерело: складено автором на основі [1]

державного управління та оборони (більше 5%). Найменше працівників залучено до діяльності, пов'язаної з мистецтвом, спортом, розвагами та відпочинком (менше 200 тис. осіб) [1].

Незважаючи на військові дії, компанії сфери послуг здебільшого очікують покращення ситуації та дають позитивний економічний прогноз: у травні 2023 року Індекс очікувань ділової активності сектору, який розраховує Національний банк України щомісяця, становив 48,9 проти 48,8 у квітні. Респонденти два місяці поспіль очікують збільшення обсягів послуг, що надаються. Сервісні компанії вперше з жовтня 2021 року очікували зростання кількості нових замовлень [3].

Статистичні дані дозволяють зробити висновок про істотну роль сфери послуг у забезпеченні конкурентоспроможності економіки України. Сектор обслуговування позитивно впливає на конкурентні позиції української економіки за рахунок наступного:

1. Створення робочих місць – відповідно до статистичних даних, сфера послуг є основним роботодавцем в Україні, на яку припадає значна частина робочої сили країни. Надаючи роботу великій кількості людей, сектор обслуговування сприяє економічному зростанню, зменшує рівень безробіття та підвищує рівень життя населення.

2. Валютні надходження – сфера послуг, зокрема туристичний сектор, приваблює іноземних відвідувачів і забезпечує валютні надходження для України. Доходи, отримані від експорту послуг,

сприяють зміцненню зовнішньої позиції країни, покращенню платіжного балансу та збільшенню валютних резервів.

3. Диверсифікація економіки – сектор обслуговування сприяє диверсифікації економіки України, в якій традиційно домінує важка промисловість та сільське господарство. Це допомагає зменшити залежність від одного сектора та забезпечує збалансовану економічну структуру. Розвиток таких секторів, як ІТ-послуги, аутсорсинг бізнес-процесів, фінансовий і юридичний консалтинг і творчі індустрії, приносить різноманітність та інновації.

4. Інвестиційна привабливість – жвава сфера послуг, що характеризується добре розвинутою та ефективною інфраструктурою обслуговування, може залучати внутрішні та іноземні інвестиції. Інвесторів приваблюють країни з сильним сервісним сектором через наявність кваліфікованої робочої сили, надійної логістики та транспортних мереж, сприятливого ділового середовища та доступу до різноманітних послуг. Збільшення інвестицій веде до створення робочих місць, технологічного прогресу та загального економічного розвитку.

5. Підвищення продуктивності – сфера послуг відіграє значну роль у підвищенні продуктивності в інших секторах економіки. Вона надає такі допоміжні послуги, як транспортування, логістика, фінанси, маркетинг і зв'язок, які допомагають підприємствам працювати ефективніше. Підвищуючи продуктивність і ефективність у різних секторах,

Таблиця 1

Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2018–2021 роках, тис. осіб у віці 15–70 років

	2018	2019	2020	2021
Сільське господарство	2937,6	3010,4	2721,2	2692,7
Промисловість	2426,0	2461,5	2358,6	2313,2
Будівництво	665,3	699,0	664,4	690,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3654,7	3801,3	3648,7	3604,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	995,1	999,0	975,2	961,0
Тимчасове розміщування й організація харчування	283,0	304,0	285,4	285,2
Інформація та телекомунікації	280,3	289,2	283,7	289,0
Фінансова та страхова діяльність	214,0	211,6	212,5	210,6
Операції з нерухомим майном	259,4	259,7	251,2	248,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	437,9	421,6	418,2	422,2
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	304,3	317,9	304,6	317,9
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	939,3	870,5 2	901,9 2	873,9
Освіта	1416,5	1388,7	1394,9	1244,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	995,4	974,2	935,4	913,4
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	196,9	197,6	196,0	178,7
Інші види економічної діяльності	355,2	372,1	363,4	364,5
Усього зайнято	16360,9	16578,3	15915,3	15610,0

Джерело: складено автором на основі [1]

сфера послуг опосередковано сприяє конкурентоспроможності національної економіки.

Однак, потенціал сфери послуг України не використовується в повному обсязі через наявність суттєвих проблем функціонування. Розвитку ринку послуг, зокрема, перешкоджають такі проблеми, як несприятливий інвестиційний клімат (в результаті – зниження інвестиційної активності) та непрозорість ведення бізнесу і корупція [4, с. 80]. Одним з основних недоліків функціонування сервісного сектору є відсутність чітко сформульованої стратегії його розвитку. В країні діють Національна транспортна стратегія до 2030 року, Стратегія розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року та Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, розробляється Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності, проте в Україні немає цілісної стратегії забезпечення зростання сектору в цілому, з окресленням пріоритетних напрямків розвитку для досягнення позитивного ефекту для конкурентоспроможності національної економіки.

Виходячи із реалій функціонування та ролі сфери послуг в забезпеченні економічного зростання економіки України, стратегія розвитку сектору обслуговування та державна політика в даній галузі має включати наступні ключові групи заходів:

1. Поліпшення бізнес-середовища – полегшення ведення бізнесу шляхом зменшення бюрократії, оптимізації правил і спрощення процедур ліцензування є необхідним для забезпечення зростання сфери та залучення постачальників послуг в Україні:

1.1. Перегляд чинного законодавства для внесення у законодавче поле України змін, направлених на надання обґрунтованих преференцій малому бізнесу, який здатен збільшувати експортні можливості України на ринку товарів і послуг і тим самим сприяти її економічному відродженню в складних умовах воєнного і повоєнного періоду [5, с. 111].

1.2. Зменшення бюрократичних бар'єрів для створення та ведення бізнесу в сфері послуг.

1.3. Запровадження прозорих та ефективних адміністративних процедур для отримання ліцензій, дозволів та сертифікації.

1.4. Сприяння простоті ведення бізнесу шляхом цифровізації та автоматизації процесів.

2. Заохочення прямих іноземних інвестицій – збільшення надходжень прямих іноземних інвестицій у сервісний сектор має вирішальне значення для його розвитку, оскільки інвестиції дозволяють залучити капітал, стимулюють передачу технологій, створення робочих місць, конкуренцію та інновації:

2.1. Створення системи привабливих стимулів, таких як податкові пільги, гранти та субсидії іноземним інвесторам у секторі послуг.

2.2. Створення спеціальних економічних зон або зон вільної торгівлі для сфери послуг.

2.3. Активний маркетинг та просування можливостей сектору обслуговування України на міжнародному рівні для залучення інвестицій.

3. Підготовка кваліфікованої робочої сили – для задоволення зростаючих потреб сфери послуг життєво важливим є її забезпечення достатньої кількістю кваліфікованих кадрів:

3.1. Посилення програм професійної підготовки та навчальних закладів для забезпечення підготовки кваліфікованої робочої сили в галузі послуг.

3.2. Співпраця з галузевими асоціаціями та організаціями приватного сектору для розробки та реалізації навчальних програм, які відповідають вимогам роботодавців сфери послуг.

3.3. Заохочення партнерства між університетами, дослідницькими установами та сервісними компаніями для посилення дослідницьких та інноваційних можливостей.

4. Сприяння підприємству та інноваціям – розвиток культури інновацій та підприємництва шляхом заохочення стартапів, формування інкубаційних центрів, надання фінансової та матеріально-технічної підтримки сприятиме заснуванню та зростанню бізнесу, а також підвищенню конкурентоспроможності сервісного сектору:

4.1. Полегшення доступу до фінансування та кредитів для стартапів і малих підприємств сфери послуг через програми та ініціативи, які підтримуються урядом.

4.2. Створення бізнес-інкубаторів і акселераторів для підтримки розвитку та зростання нових інноваційних сервісних компаній.

4.3. Посилення взаємодії науково-дослідного сектору, закладів освіти, органів місцевого самоврядування та безпосередньо підприємств з метою наукового обґрунтування впровадження інноваційних продуктів на ринку послуг та прогнозування результатів їх реалізації [6, с. 46].

4.4. Формування новітніх послуг, в першу чергу знаннєвомістких за такими напрямками як наукові розробки та дослідження; консалтинг; інформаційні та комунікаційні послуги; маркетингові послуги; управління людськими ресурсами; послуги державного управління тощо [7].

5. Вдосконалення інфраструктури – розвиток надійної інфраструктури, включаючи удосконалення транспортних мереж, розширення цифрового зв'язку та інвестиції в сучасне обладнання, сприятиме безперебійному наданню послуг і розширенню бізнесу:

5.1. Інвестиції у високоякісну, надійну та доступну за ціною цифрову інфраструктуру для підтримки зростання технологічно-орієнтованих сервісних компаній.

5.2. Розвиток транспортної та логістичної інфраструктури для полегшення надання послуг по всій країні та покращення зв'язку.

5.3. Забезпечення наявності сучасних офісних приміщень, бізнес-парків, коворкінгів для задоволення потреб сервісних компаній.

6. Вдосконалення галузевої політики – розробка та реалізація в межах стратегії політик, спрямованих на вирішення конкретних проблем і можливостей у конкретних пріоритетних галузях сфери послуг, дозволить створити середовище, сприятливе для конкурентоспроможності, сталого розвитку та інклюзивного економічного зростання:

6.1. Визначення та зосередження на стратегічних секторах сфери послуг із високим потенціалом зростання, таких як ІТ та розробка програмного забезпечення, аутсорсинг бізнес-процесів, електронна комерція та туризм.

6.2. Розробка спеціальної політики та стимулів для підтримки зростання цих стратегічних секторів, включаючи податкові стимули, програми сприяння експорту та програми спеціалізованого навчання.

7. Покращення доступу до ринку та сприяння торгівлі – спрощення доступу до українських ринків послуг, співпраця з відомими постачальниками послуг та участь у міжнародних торговельних угодах відкриють шляхи для передачі знань, розширять експортні можливості та покращать доступ до іноземних ринків для українських сервісних компаній:

7.1. Досягнення торгових угод і партнерства з іншими країнами для розширення доступу на ринок для українських постачальників послуг.

7.2. Спрощення процедур торгівлі, зменшення нетарифних бар'єрів і заохочення транскордонної електронної комерції для сприяння експорту послуг.

7.3. Сприяння розвитку туризму шляхом покращення візових процедур, інвестування в туристичну інфраструктуру та рекламу України як привабливого напрямку.

8. Посилення захисту споживачів та стандартів якості – прийняття нових стандартів та вдосконалення системи захисту прав споживачів стимулюватиме зростання якості українських послуг і, як наслідок, дозволить підвищити їх конкурентоспроможність на світових ринках:

8.1. Запровадження та забезпечення дотримання жорстких законів про захист прав споживачів для зміцнення довіри споживачів до постачальників послуг.

8.2. Забезпечення зростання середнього рівня якості послуг, який відповідає вимогам постіндустріального розвитку економіки, за рахунок розробки та впровадження стандартів якості та сертифікації для підприємств сфери послуг [8, с. 106].

9. Заохочення регіонального розвитку – підтримка самостійності регіонів в питанні визначення пріоритетних для розвитку секторів сфери послуг та надання необхідної державної допомоги дозволить забезпечити економічне зростання

регіонів та підвищення конкурентоспроможності національної економіки в цілому:

9.1. Підтримка розвитку сфери послуг у регіонах за межами великих міст шляхом надання цільових стимулів, розвитку інфраструктури та полегшення доступу до фінансування і ринків.

9.2. Сприяння співпраці між постачальниками послуг у регіонах для підвищення конкурентоспроможності та пропозиції інтегрованих сервісних рішень.

9.3. Активізація та реалізація європейської концепції смарт-спеціалізації як підходу, що передбачає аргументоване визначення суб'єктами регіонального розвитку в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний та експортний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні [9, с. 167].

Для забезпечення ефективності стратегії та державної політики необхідно створити спеціальний механізм моніторингу для оцінки ефективності політики і вимірювання прогресу в розвитку сфери послуг. Такий контроль можуть здійснювати різні комітети та відомства Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, зокрема Комітет з питань промислової політики та підприємництва, Комітет з питань економічного розвитку, Комітет з питань фінансів, податкової та митної політики, Антимонопольний комітет України тощо [10, с. 73]. Крім того, необхідно здійснювати регулярний перегляд та оновлення політики на основі відгуків від підприємств сфери послуг, галузевих асоціацій та зацікавлених сторін.

Висновки. Сфера послуг є значною складовою української економіки, в якій виробляється близько 60% ВВП та задіяно більше 60% зайнятого населення. Сфера послуг впливає на конкурентоспроможність економіки України як за рахунок безпосереднього зростання сервісного сектору, так і завдяки впливу на продуктивність інших секторів економіки країни. Однак, потенціал сервісного сектора України не використовується в повному обсязі, зокрема, через відсутність чітко сформульованої стратегії його розвитку. Подібна стратегія повинна включати заходи поліпшення бізнес-середовища, стимулювання притоку прямих інвестицій в сферу, забезпечення підготовки кваліфікованих кадрів для сектору, сприяння підприємницькій активності та інноваціям, вдосконалення інфраструктури, формування нової галузевої політики, покращення доступу до ринку та сприяння торгівлі, підвищення стандартів якості та забезпечення захисту прав споживачів, заохочення регіонального розвитку. Реалізація запропонованих заходів дозволить посилити конкурентоспроможність держави та вітчизняного сектору обслуговування, а також забезпечити підвищення рівня життя українського народу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

2. Пугачевська К.Й. Сфера послуг в Україні: особливості розвитку та стратегічні перспективи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 18. С. 52–55.

3. Businesses remain upbeat about their performance outlook – business outlook survey in May. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/biznes-zberigaye-pozitivni-otsinki-schodo-rezultativ-svoyeyi-diyalnosti--rezultati-opituvannya-pidpriyemstv-u-travni>

4. Танасієнко Н.П., Гензера О.О. Особливості розвитку міжнародної торгівлі послугами України з державами світу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 6(11). С. 71–75.

5. Стадник В., Йохна В., Красовський О., Наскальний С. Роль сервісних підприємств в реалізації потенціалу розвитку економіки України в умовах війни і повоєнного відновлення. *Економічний часопис Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2022. № 4. С. 103–115.

6. Кучин С.П., Сарматичька Н.В. Особливості та перспективи розвитку сфери послуг в Україні. *Економіка та управління національним господарством*. 2011. № 3(15). С. 43–46.

7. Швець Л.В., Редько Н.О., Дудка Т.В. Сучасні тенденції розвитку сфери послуг. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. URL: <https://economyand.society.in.ua/index.php/journal/article/view/1015/973>

8. Кучеренко С.Ю., Леваєва Л.Ю., Припутта Н.В. Аналіз тенденцій розвитку сфери послуг в економіці України. *Економічний вісник університету*. 2021. Вип. 49. С. 96–107.

9. Ключак О.В. Інноваційний розвиток експорту послуг України в умовах мирного та воєнного часу. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18(1). С. 157–168.

10. Кусакова Ю.О., Саміло А.С. Удосконалення механізму стимулювання розвитку сфери послуг у національній економіці в умовах глобалізації. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2016. № 2. С. 68–75.

REFERENCES:

1. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Puhachevska, K. (2016). Sfera poslug v Ukraini: osoblivosti rozvritku ta strategichni perspektivi [Service sector in Ukraine: features of development and strategic perspectives]. *Naukovij visnik mizhnarodnogo*

gumanitarnogo universitetu. Zbirnik naukovih prac, vol. 18, pp. 52–56. (in Ukrainian)

3. Businesses remain upbeat about their performance outlook – business outlook survey in May. Available at: <https://bank.gov.ua/en/news/all/biznes-zberigaye-pozitivni-otsinki-schodo-rezultativ-svoyeyi-diyalnosti--rezultati-opituvannya-pidpriyemstv-u-travni>

4. Tanasiyenko, N., Henzera, O. (2017). Osoblyvosti rozvytku mizhnarodnoyi torhivli posluhamy Ukrayiny z derzhavamy svitu [Peculiarities of development the international trade by services of Ukraine with the countries of the world]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya*, vol. 6(11), pp. 71–75. (in Ukrainian)

5. Stadnyk, V., Yokhna, V., Krasovskyi, O., Naskalnyj, S. (2022). Rol servisnykh pidpriyemstv v realizatsiyi potentsialu rozvytku ekonomiky Ukrayiny v umovakh viyny i povoyennoho vidnovlennya [The role of service companies in realizing the development potential of the economy of Ukraine in the conditions of war and post-war recovery]. *Ekonomichnyy chasopys Volynskoho natsionalnogo universytetu im. Lesi Ukrayinky*, vol. 4, pp. 103–115. (in Ukrainian)

6. Kuchin, S., Sarmatytska, N. (2011). Osoblyvosti ta perspektyvy rozvytku sfery posluh v Ukraini [Peculiarities and prospects of the development of the service sector in Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnya natsionalnym hospodarstvom*, vol. 3(15), pp. 43–46. (in Ukrainian)

7. Shvets, L., Redko, N., Dudka, T. (2021). Suchasni tendentsiyi rozvytku sfery posluh [Modern trends in the development of the service sector]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 34. Available at: <https://economyand.society.in.ua/index.php/journal/article/view/1015/973> (in Ukrainian)

8. Kucherenko, S., Levaieva, L. and Pryputa, N. (2021). Analiz tendentsij rozvytku sfery posluh v ekonomitsi Ukrainy [Analysis of trends in services sector development in the economy of Ukraine]. *Ekonomichnyy visnyk universytetu*, vol. 49, pp. 96–107. (in Ukrainian)

9. Kliuvak, O. (2022). Innovatsiyyny rozvytok eksportu posluh Ukrayiny v umovakh myrnoho ta voyennoho chasu [Innovative development of services export of Ukrainian in conditions of peace and war]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, vol. 18(1), pp. 157–168. (in Ukrainian)

10. Kusakova, Yu. and Samilo, A. (2016). Udoskonalennya mekhanizmu stymulyuvannya rozvytku sfery posluh u natsionalniy ekonomitsi v umovakh hlobalizatsiyi [Improvement of the stimulation mechanism for the development of services in the national economy in globalization]. *Ekonomichnyy visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu: naukovyy zhurnal*, vol. 2, pp. 68–75. (in Ukrainian)